

Модуль 1. «Страдиварі» освітнього процесу – особистість освітянина?

Лекція 1. Корінь проблем в освіті, або психотерапевт в ролі вчителя

Освітня система дісталась нам у спадок від тоталітарної держави СРСР, тому в освіті панують примусові засади, рабсько-тиранічні стосунки. У 1995 році М. Литвак (головний психотерапевт Ростовської області РФ) вирішив спробувати себе як вчителя психології у медичному ліцеї при медичному університеті. Перше заняття присвячувалось можливостям психології й пройшло цілком добре, вже після третього уроку психотерапевта підмивало застосувати авторитарні методи навчання. Як він згадує: «Зі мною вчинили так, як поведуться з інтелігентами в «притонах»: принизили, побили та пограбували». Працював М. Литвак усього 4 години на тиждень у двох класах. Зазвичай він відчував себе людиною успіху: публічні виступи, конференції, популярні книжки. Однак після першого місяця роботи в школі перестав помічати усі радощі життя.

Перебування в негативних емоціях та суцільному стресі породжує неврози - нервово-психічні захворювання, що виникають після психотравм та тягнуть за собою порушення значущих стосунків особистості, психопатологічну симптоматику та соматовегетативні розлади. Невротизація вчительського корпусу, як свідчать дослідження, є найвищою серед інших груп населення. Вчитель знаходиться у стані обслуговуючого персоналу, який змушений приховувати свої справжні емоції.

Постає 2 запитання:

1) Як організувати навчання так, аби не сповзати у неврози вчителям та учням?

2) Якщо вже невроз наздогнав нас, що слід робити для його подолання?

Розглянемо відповіді на ці запитання. Спочатку на перше запитання та як із цією проблемою впорався відомий психотерапевт М. Литвак? Він застосував метод В.Франкла - екзистенційний аналіз - спробував відшукати сенс своїх страждань. З-поміж іншого він зрозумів, що не буде більше огульно звинувачувати вчителів у тому, що ті не можуть організувати навчання (йому навіть захотілось перед ними вибачитися); по-друге, йому легше буде лікувати вчителів, а також він зможе виробити нові прийоми навчання тощо. Після такого аналізу йому стало легше.

Свій досвід він проаналізував у світлі праці Е. Фромма «Втеча від свободи»: стало очевидним, що психотерапевт мав справу із рабсько-тиранічними натурами. Він дав їм свободу (добровільні засади у навчанні), а вони почали його тиранити. Зрештою він застосував хлист (оцінки) і перетворився на тирана. Відбулася цікава трансформація. Стосунки розгорталися по спіралі: конфронтація → покарання → суворіше покарання. Покарання виконувало роль підкріплення для вчителів, поки не здійметься бунт. До того ж, покарання не надає інформації про те, що треба робити, а лише інформує про те, чого не треба робити, та не сприяє виправленню (тюрма тому яскравий приклад).

Єдиний вихід: треба заохочувати. Постає питання: «А як?». У пошуках відповіді психотерапевт звернувся до досвіду німецького колеги Альфреда Адлера. Той вважав, що навчання буде лише тоді ефективним, коли воно буде міцно прив'язане до сьогоденних потреб учня. Отже, треба зрозуміти потреби та інтереси учнів та пов'язати із ними навчальний матеріал.

Головне в освіті - мотивація - спонукання до навчання. Просторами Фейсбуку шириться вислів Т. Чернігівської: «Вчитель як джерело знань не потрібен, він має провокаційно пояснювати та коментувати учням; їм повинно чомусь бути цікаво».